Daniela Dostálková, Linda Dostálková: **Dorota Jurczak: Pyk, Sciak etc.**

Kurátorský text k výstavě v PLATO.

Dorota Jurczak: Pyk, Sciak etc.

29/5–26/10/2025

Svými temnými a fantaskními uměleckými díly vytváří polská umělkyně Dorota Jurczak jedinečnou mytologii, v níž ústřední roli hrají záhadné, křehké a zneklidňující bytosti, často inspirované východoevropskou ikonografií. Její sochy, reliéfy, kresby a grafiky aktualizují odkaz historických řemesel a zároveň se proplétají ve vyprávění o prchavosti a tělesnosti. Tvorba Doroty Jurczak se vyznačuje vysokou stylizací připomínající útržky mystického vyprávění, jež se vymyká tradiční logice. Umělkyně čerpá z loutkového divadla a jeho schopností oživovat postavy a proměňovat je v nositele příběhů. Stejně jako v české tradici, kde existence loutky drží diváka v neustálém napětí mezi animací a mrtvou hmotou, žijí i postavy polské umělkyně v podivných, snových světech, nesoucích tuto paradoxní dynamiku. Znepokojivý, ale zároveň fascinující charakter jim dodává neustálý dialog mezi zranitelností a temnou silou. Autorka dokáže za použití současných vizuálních kódů s elegancí ztvárnit nezaměnitelnou výrazovost, ale i neohrabanost a vzdorovitost tak, že její díla – v nichž lze rozpoznat vliv postav z krásné literatury, komiksu i dětských knih – získávají charakter rituálních, nadpozemských objektů vyzařujících jakési hlubší vědění. Jsme postaveni před bytosti, které se nám nevnucují, a přesto je nelze ignorovat.

Stylizované lidské i zvířecí figury v různých podobách a dokonalém technickém zpracování připomínají mystické entity, v nichž se prolíná domestikovaná podoba s náznakem obřadního i archetypálního významu. Rysy zvířete i člověka jsou tu zdánlivě přetvořeny, změkčeny nebo přizpůsobeny lidskému vkusu a představě o roztomilosti, ovladatelnosti nebo přívětivosti. Jako by Dorota Jurczak dokumentovala to, co se odehrává v paralelní realitě, kterou si sama utváří. Uvolňuje tak pro nás strnulost lidského vyprávění, přičemž vytváří prostor pro jiné než lidské hlasy-vypravěče, aby z něj prosperovali.

Autorčin hluboký zájem o materiál, jeho precizní zpracování a vědomé zacházení s technikami jí umožňují adaptovat nové vzorce, měnit měřítka a esteticky mystifikovat – tedy záměrně nás vyvádět z míry, čímž činí svá díla vysoce pohlcujícími. Keramika a tradiční glazovací techniky, bronz, kresba, malba, lept retušovaný pastely – rukodělné přístupy navazující na kontinuitu historických řemeslných postupů zde nepůsobí jen jako formální prvek, ale jako aktivní součást vyprávění, která zdůrazňuje prchavost a tělesnost těchto forem. Fragmenty známých estetických referencí se navzdory své ikonické povaze vzpírají pevné kategorizaci. Můžeme do nich projektovat narativy na pomezí alegorie a bajky, nebo se na tyto antropomorfní postavy dívat jako na neklidná stvoření a charakterově neuchopitelné

herce, vratké totemy, jejichž keramická křehkost a obrazová propracovanost vyvolává neklid a nostalgii a které nás mohou stejně tak odvádět do pohádkové říše či dětské hry, anebo oživit postavy v rituálním aktu, v němž se nehybná hmota na okamžik stává znepokojivě živou.

Na výstavě vystupuje trojice lidských postav ve formě reliéfu. Trio hlav z glazované kameniny nazvaných *Blumka, Szumka i Kropka* (*Blumka, Szumka a Kropka*, 2024) se zavřenýma očima a ústy připomínajícími chrliče působí, jako by právě vystoupilo z románového světa Witolda Gombrowicze. V jeho symbolicky či fyzicky odlišných postavách se zrcadlí autorova fascinace absurditou, parodií a problematikou identity; postavy reflektují Gombrowiczovu tendenci zobrazovat lidskou existenci jako rozpolcenou mezi vnitřním světem a vnějšími očekáváními. Podobnou ambivalenci nacházíme i v tvorbě Doroty Jurczak, jejíž hybridní bytosti (zvířecí nebo surreálné hlavy, fragmentované trupy a lidské nohy) nabízejí interpretační otevřenost, která se zdánlivě vymyká aktuálním událostem, socioekonomickým kontextům či uměleckému diskurzu, jež však přesto dokáže intenzivně zprostředkovat tělesně zakotvené a emocionálně silné prožitky. Zatímco u Gombrowicze je tato rozdělenost spíše existenciální a psychologická, u Doroty Jurczak nabývá tvaru prostřednictvím tělesné metamorfózy. Takové zobrazení podporuje interpretaci uměleckých děl, která kombinují lidské a zvířecí prvky, jako prostředek k vyjádření posthumanistických témat a kritiky antropocentrismu.

Vedle tří hlav je na výstavě trojice bust s prasečí podobou – *Ściak, Pyk a Kanka* (2024). Vepři působí jako nositelé příběhu který pro nás zůstává ukryt do té míry, že pohádkově vypadající sochy mohou po chvíli pozorování začít působit lehce strašidelně.

Pokud do tvůrčího perimetru autorky vstoupí člověk, pak nejčastěji ve formě nohou, bot, tedy spodní poloviny figury. Takto groteskně odosobněné tělo zůstává zakotveno v realitě, zatímco hlava je tím, co přerůstá, proměňuje se a vyvazuje se z lidské podoby. Toto formální rozdělení proporcí, měřítka a očekávání vytváří napětí mezi lidským tělem a zvířecí identitou, přičemž zároveň přehodnocuje pozici člověka – naznačuje snahu narušit hierarchii, v níž je nahlížen jako bytost nadřazená ostatním. Dvojice prostorových objektů *shoestairs* (*botoschody*, 2020) a *shoewall* (*botozeď*, 2020) zřetelně odkazuje k prostředí obchodu s obuví. Krabice od bot vytvářejí architektonický rámec pro vystavení precizně modelovaných bot z glazované keramiky, z nichž každá existuje jako solitér a svou výrazně protaženou, deformovanou formou osciluje mezi elegancí a groteskností. Připomínají zároveň divadelní rekvizity – takové boty by mohly náležet jak elegánovi, tak klaunovi, a právě v ambivalenci mezi komickým a vážným je jejich výrazová síla. S těmito statickými objekty kontrastuje diptych kreseb *ulica I* i *ulica II* (*ulice I* a *ulice II*, 2020), které zachycují motiv obuvi v pohybu. Díla provedená vinylovou barvou a inkoustem na tapetovém podkladu jsou nezvykle zkoseně adjustována, což narušuje očekávanou rovinu čtení a posiluje dojem fluidního rytmu scény.

Choreografii navozuje i série nově vytvořených leptů s chine collé *Untitled* (*Bez názvu*, 2025) a kresba *na spacerek* (*na procházku*, 2025), která představuje postavy (jejich nohy) při procházce. Poťouchlý výjev zdravících se venčených psů a jejich pánů nás znovu nechává hádat, jak vlastně vypadají, přesto z něj máme celistvý pocit. Nápovědu o celku, tedy prostředí, v němž postavy Doroty Jurczak vystupují, poskytují tři hlubotisky v pěti postupně domalovávaných barvách – *Nuna, Nusia i Blumka* (*Nuna, Nusia a Blumka*, 2023). Tato předlohou identická, ale vybarvením odlišná díla nabízejí situaci odehrávající se zřejmě v hale či předsíni. Pečlivě aranžovaný výjev s ženou, dívkou a pudlem ve třech barevnostech ukazuje,

jak výrazně se může proměnit atmosféra jediného prostoru – od obyčejné scény odchodu až po mrazivý moment napětí, v němž barva přestává být pouhou dekorací a stává se hybatelem děje.

Díla s názvy *Ulica Stalowa 7*, *Ulica Stalowa 8* a *Ulica Stalowa 10* (*Ulice Stalowa 7, Ulice Stalowa 8 a Ulice Stalowa 10*, 2024) působí, jako by byla odlitá z betonu. Pod šedým povrchem je ve skutečnosti bronz – a přestože coby materiál zůstává očím skrytý, dodává objektům jakousi ušlechtilost a je nositelem vnitřního napětí mezi povrchem a jádrem. Díla zdálky připomínají antické sloupy, architektonické fragmenty minulosti. Zblízka se ovšem tvar rozpadá v měkké přístřešky, polštáře, oblázky či oblé stěny, s nimiž téměř splývají drobná prasátka – stávají se jejich součástí, ztrácejí obrysy, jako by se chtěla schovat, rozplynout, nebo možná zůstat neodhalená.

Můžeme si jen představovat, jak by vypadalo pozadí těchto bytostí, kdyby nám ho umělkyně dovolila spatřit. Ocitli bychom se v Orwellově *Farmě zvířat*, nebo bychom spíše vstoupili do stylizovaného surreálného prostoru Švankmajerova *Otesánka*, kde se logika ohýbá a postavy mění tvar i smysl? Možná bychom pocítili dusivou atmosféru Kafkových příběhů, v nichž se lidská identita hroutí pod tlakem vnějších sil a absurdit, nebo bychom se ocitli v temných lesích pohádek bratří Grimmů, kde se znejasňují hranice mezi člověkem, zvířetem a monstrem. Anebo autorka své bytosti nezasazuje do konkrétního prostředí záměrně a ponechává je úmyslně neukotvené, aby podtrhla jejich tajemný, neuchopitelný charakter a znemožnila je jednoznačně zařadit?

Mnohá její díla působí jako „dokonalé objekty“ – ne v praktickém smyslu, ale co do propracovanosti a vnitřní, byť rozporuplné soudržnosti. Projevuje se to ve schopnosti díla spojovat prvky, které jsou na první pohled v napětí: eleganci a grotesku, archaické formy a současné kódy, rituální symboliku a popkulturní estetiku. Napjatý, ale funkční vztah mezi zdánlivě neslučitelnými složkami vytváří autonomní svět, v němž vnitřní logika dává smysl právě díky této komplexní nesourodosti.

Dorota Jurczak dokáže umně obcházet současná média, techniky či vizuální reference, a přesto utváří svůj vlastní žánr, vizuální mytologii, ikonografii, která nepůsobí jako historizující. Minulost zde není uzavřenou kapitolou, ale živou porézní databází, otevřenou interpretacím a novým objevům. Je zároveň intuitivní, asociativní, fragmentární i naléhavá – a svou otevřeností, emocionální vrstevnatostí i vizuální přístupností umožňuje divákovi vstupovat do díla z osobní perspektivy.

Daniela & Linda Dostálkovy
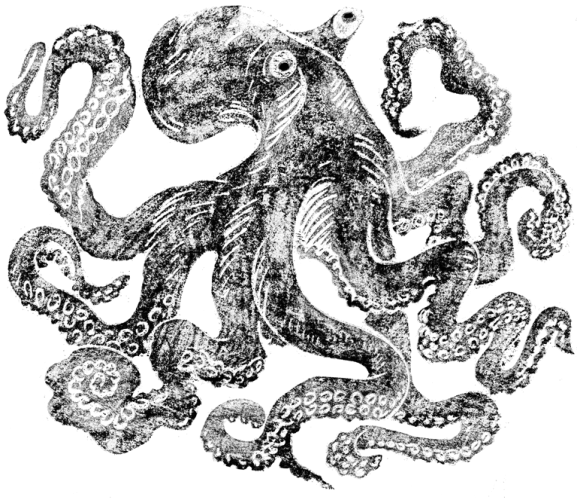
Umělkyně se zúčastnila řady mezinárodních výstav a její díla byla představena v institucích, jako je například Tate Modern v Londýně, Kunsthall v Bergenu, Van Abbemuseum v Eindhovenu, Muzeum současného umění v Bordeaux a MoMA PS1 v New Yorku. Žije v Palermu.